

Vlinders in de set-aside-regeling

In EG-verband zoekt men naar oplossingen om de overschotten in de akkerbouw te verminderen. De set-aside-regeling is er een van. Grond wordt niet meer gebruikt om produkten te verbouwen, maar blijft bijvoorbeeld braak liggen. Liggen hier mogelijkheden om binnen het agrarisch gebied iets voor vlinders te doen?

Erik de Vries

In 1988 werd de set-aside-regeling van kracht. Dit is een EG-regeling die bedoeld is om akkerbouwgrond uit de produktie te nemen. Omdat er in de akkerbouw overschotten waren ontstaan, werd dit noodzakelijk.

In de reeks van EG-maatregelen is de set-aside-regeling er een. Het doel van de set-aside-regeling is niet alleen het behalen van een gunstig financieel resultaat, maar tegelijk het indammen van de produktie.

LANDBOUWKUNDIG VERANTWOORD

De teelt van aardappels, bieten en granen voor de resp. zetmeel-, suiker- en veevoeder-industrie vormt het grootste aandeel in de ak-

kerbouw. Genoemde gewassen worden vaak in wisselteelt verbouwd: de gewassen volgen elkaar op. Teelt van granen is uit oogpunt van onder andere ziektebestrijding interessant, maar economisch gezien minder aantrekkelijk, omdat in Nederland verbouwd graan over het algemeen niet voor brood geschikt is. Daarom wordt juist de graanfase van de wisselteelt vaak vervangen door braaklegging in het kader van de set-aside-regeling.

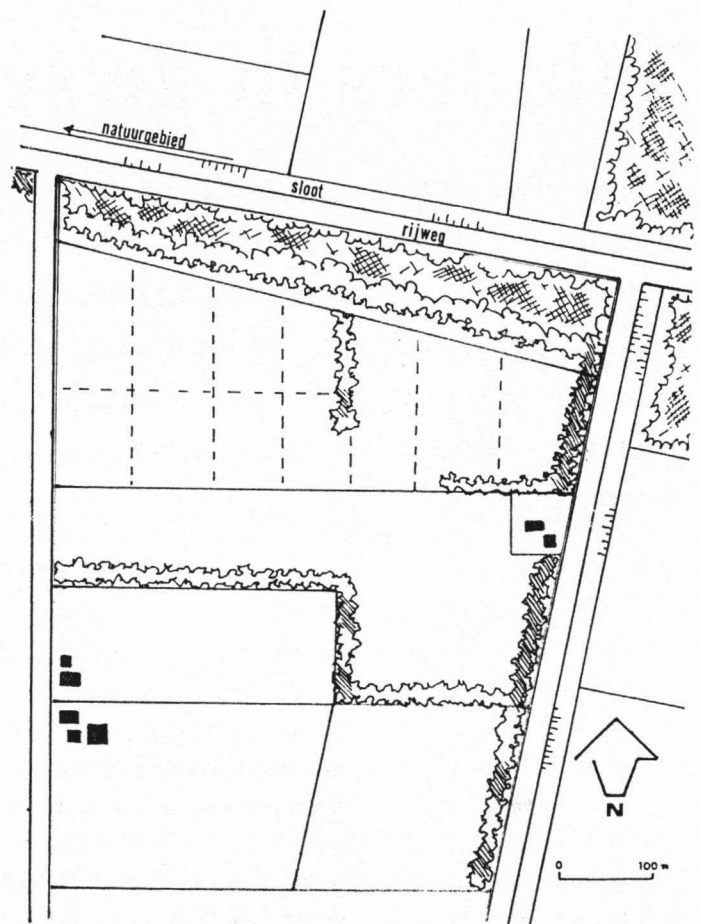
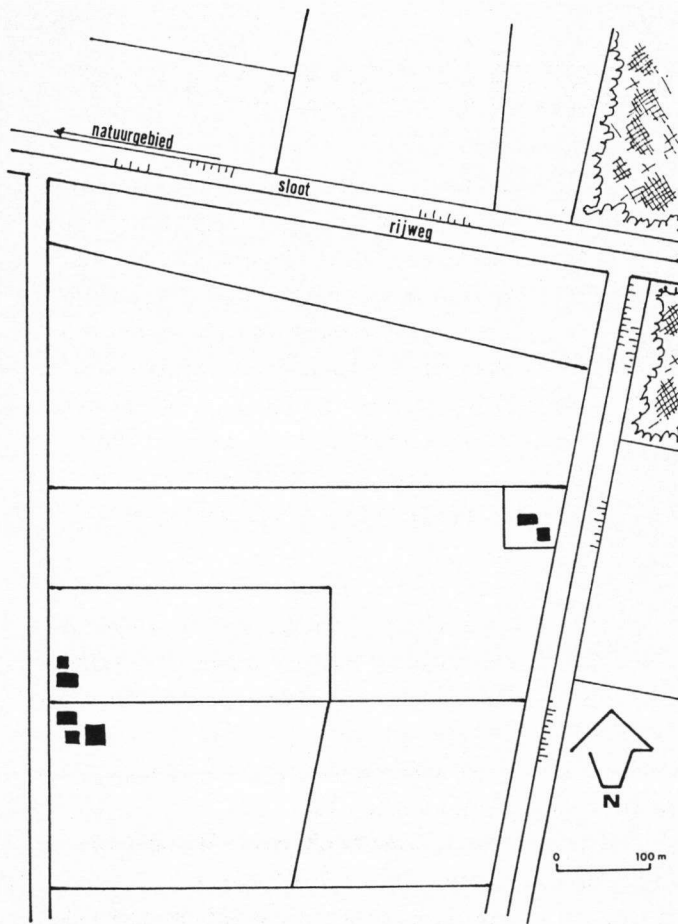
Braakleggen is overigens niet de enige toepassing die mogelijk is binnen de regeling. De regeling valt uiteen in de volgende onderdelen:

- roulerende braak: elk jaar een ander perceel uit produktie;
- permanente braak: eenzelfde kavel voor meerdere jaren braakleggen;
- toepassing voor niet-agrarische doeleinden;
- bebossing met een voor de regeling toegelaten en ter plekke bosbouwkundig verantwoord snelgroeende houtsoort.

De regeling is alleen bedoeld voor het uit produktie nemen van bouwland dat beteeld is met gewassen waarvoor een subsidieregeling geldt. De boer krijgt hiervoor dan een

Een akker van groter dan 1 hectare is voor de meeste vlinders al een onoverkomelijke barrière.
Foto: Henkjan Kievit

Voorbeeld van een huidige en van een gewenste situatie na het uit productie nemen van een stuk land.

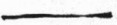
= naaldbos
(bebossing)

= struweel met
resp. zonder
boomvormers (Bos-
en landschapsbouw)

= schaalverkleining
m.b.v. beheers-
maatregel
(permanente braak)

= kavelgrens

= bebouwing

vergoeding per hectare per jaar. De regeling geldt voor een minimale periode van 5 jaar.

Bij braakleggen is de teelt van een groenbemester verplicht van 1 juli tot 1 oktober. Tot de toegelaten groenbesters behoren een aantal vlinderbloemigen, diverse kruisbloemigen, grassen, mengsels van grassen met klaver en een paar andere gewassen zoals Phacelia, Spurrie en Afrikaantje. De regeling is echter voornamelijk gebaseerd op eisen die teeltkundig van belang zijn en is daarmee in beginsel minder geschikt voor vlinders.

VLINDERS IN AKKERBOUWGEBIEDEN

Akkerbouwgebieden gelden niet als de meest vlindervriendelijke streken van Nederland. Dit heeft verschillende oorzaken.

Vanuit vlinders gezien zijn deze gebieden vooral veel te grootschalig ingericht. Voor veel vlinders is een terrein al te groot als een aaneengesloten oppervlak boven de 1 hectare uitkomt zonder dat er beschutting aanwezig is. In de huidige akkerbouw vinden we

oppervlakken geteeld gewas van gemiddeld 5 tot 20 hectare, in sommige streken zelfs tot boven de 100 (IJsselmeerpolders). Waar afscheidingen onvoldoende beschutting bieden of zelfs ontbreken, lijkt zo'n gebied voor vlinders nog eens extra groot.

Veelvuldig spuiten is een andere negatieve factor. Vooral in de teelt van aardappels wordt intensief met bestrijdingsmiddelen gewerkt om ziekten en plagen enigszins onder de duim te houden. Ook de bodembewerking kan funest zijn: ploegen en frezen vernietigen elk onvolgroeid stadium van een vlinder, zo dat al aanwezig mocht zijn. De meeste gewassen zijn -hoe gelukkig- geen waardplant voor dagvlinders. Onvolwassen stadia zullen daarom zelden aanwezig zijn.

HERSTEL INFRASTRUKTUUR

Hoewel de set-aside-regeling als voorwaarde heeft dat de grond landbouwkundig gezien in goede staat blijft, zijn er mogelijkheden om vlinders een betere bestaanskans te bieden. De regeling stelt namelijk geen strikte eisen aan het soort onderhoud van een kavel.

Op akkers met permanente braak kunnen houtwallen worden aangelegd. Houtwallen zorgen voor verbindingswegen waarlangs vlinders zich kunnen verplaatsen.
Foto Adrie Otte

Voor al bij kortere teelten echter doorbreken noodzakelijke bewerkingen de levenscyclus van de meeste vlinders. De ruimte om in het beheer rekening met vlinders te houden is daarom groter als een perceel langere tijd uit productie wordt gehouden.

Daarbij gaat de aandacht uit naar het herstel van de infrastructuur en daarna de verdere ontwikkeling tot vlindervriendelijke gebieden. Liefst in die volgorde, omdat het juist inrichten en beheren van een kavel dat in een volstrekt vlinderonvriendelijk gebied ligt niet zo zinvol is.

Voor een herstel van de infrastructuur is de inbreng van landschapselementen, zoals houtwallen om enkele redenen van groot belang:

- het element kan een verbindinggbaan vormen tussen bestaande leefgebieden;
- het biedt planten en dieren nieuwe leefgebieden;
- een houtwal of struweel in open gebied werkt schaalverkleinend.

Aanleg van een boselement kan binnen de set-aside-regeling, maar ook kan een vergoe-

ding voor de aanleg van struweel worden verkregen uit de regeling Bos- en Landschapsbouw. De beste mogelijkheid is een combinatie van beide.

Ontwikkeling tot nieuwe kansrijke gebieden wordt mogelijk door:

- verdere schaalverkleining;
- aanpassing van het beheer;
- aanpassing van de gewaskeuze.

LANDSCHAPSELEMENTEN

Voor de aanleg van boselementen komen vooral kopakkers in aanmerking. Dat zijn lange, smalle akkers. Zij zijn door hun vorm minder rendabel voor de teelt van akkerbouwgewassen (veel rand, weinig inhoud), maar door hun langgerekte vorm bij uitstek geschikt voor de aanleg van een verbindingsgaas en het scheppen van beschutting. Bij de keuze van het perceel speelt de ligging een belangrijke rol: voor een werkelijke verbetering van de structuur moet er aansluiting zijn op een bestaande verbindingroute. Dat hoeft niet per sé een bosrand of houtwal te zijn: het kan ook een wegberm met heesters zijn. In combinatie met een randbeplanting van struiken (Bos- en Landschapsbouw) aan de zonzijde vormt de aanplant dan niet alleen een verbindingroute. Ze biedt ook goed beschutting en een vaste verblijfplaats voor diverse soorten planten en dieren.

VERDERE SCHAALVERKLEINING

Verreweg de meeste variatie in plante- en dierenleven vinden we in een afwisselende omgeving. Combinatie van diverse toepassingen van de regeling, bijvoorbeeld een combinatie van bebossing met permanente braak, heeft voor vlinders naar verwachting de meeste voordelen.

Zo kan zelfs binnen een perceel de schaal verder worden verkleind. Het is mogelijk om binnen braaklegging een kavel op te delen in enkele stukken met elk een ander soort gewas. Als het minimumoppervlak per gewas maar op de door de regeling gestelde 1 hectare wordt gehouden. Door variaties binnen

De Oranje luzemevlinder is een trekvlinder, die van een braakliggende akker met nektarplanten zou kunnen profiteren.

Foto Henkjan Kievit

het beheer kan het werkelijke oppervlak gewas met eenzelfde karakter worden teruggebracht tot ongeveer 0,5 hectare. Het perceel ziet er dan uit als een lappendeken. De kosten hoeven niet hoger uit te vallen, ze kunnen zelfs lager zijn. Vlinders voelen zich er zeker beter thuis. Het liefst zien we natuurlijk dat ook andere mengsels dan alleen die van grassen met klaver worden toegelaten.

KNELPUNTEN

Bij klepelen en onderwerken van een groenbemester worden alle aanwezige onvolgroeide stadia van vlinders vernietigd, zodat er bijna geen vlinders zijn die zich dan kunnen handhaven. Tot de groep die dat waarschijnlijk wel kan (maar liever elders vertoeft) be-

horen voornamelijk witjes. Daarom is vooral roulerende braak voor vlinders hoofdzakelijk geschikt voor nektarvoorziening. De meest zinvolle plek ligt langs bijvoorbeeld een bosrand, want van een inzaai op open terrein profiteren alleen mobiele vlindersoorten. Minder mobiele soorten houden bij het voedsel zoeken contact met hun natuurlijke omgeving en komen niet verder dan de akker-randen.

Bij permanente braak ligt het knelpunt vooral in het maaibeheer. Het grootste deel van de kavels wordt ingezaaid met grassen of een mengsel van grassen en klaver. Het gewas wordt per seizoen 4 tot 6 keer gemaaid. Omdat de regeling afvoer van enig deel van een gewas verbiedt, wordt er gehakseld. Hiermee is de huidige vorm van permanente braak bijna even vlinderonvriendelijk als roulerende braak. Maaïen in fasen en terugbrengen van het aantal maaibeurten tot 2 keer kan hier een verbetering in brengen. Dit is dan wel op een andere manier dan gebruikelijk, want bij normaal maaibeheer wordt het maaisel wel afgevoerd.

BEHEER

Voor vlindervriendelijk gebruik in de set-aside-regeling zullen dus nieuwe beheers-

Een braakliggende akker aan een bosrand met een goede zoom en mantel biedt de beste mogelijkheden voor vlinders.

Foto Kars Veling

Afrikaantjes worden soms ingezaaid op braakliggende akkers.

Foto Henkjan Kievit

SUMMARY

One of the EC regulations to restrain agricultural production is the set-aside regulation. Arable land is left fallow for a short or longer period of time.

On the whole, large-scale arable fields are unsuited for butterflies in the Netherlands. Fallow land could however be managed in such a way to become more favourable to butterflies. Necessary measures are the restoration of the infra-structure and scale reduction of fields. This can be achieved by laying out wooden banks and hedgerows.

Improved management, especially regarding mowing and ploughing, will also enable butterfly species to return to agricultural land.

methoden moeten worden uitgedacht. Het grootste knelpunt wordt hier niet gevormd door het al of niet kunnen opstellen van een beheersvorm, maar door de verwachte effecten daarvan op vlinders (en andere organismen). Akkerbouw en natuurbescherming hebben jarenlang, de ene keer wat meer dan de andere, langs elkaar heen geleefd. Onderzoek en beheer werden voornamelijk op 'eigen' gebied gedaan.

Aan die situatie lijkt met de komst van de set-aside-regeling een einde te zijn gekomen. Van nu geboden (nektar)voorzieningen in het kader van de regeling lijken vooral mobiele soorten gebruik te maken. We zouden er graag achter willen komen wat het precieze effect is van beheersvormen die zowel aan de eisen van de vlinder als aan die van de boer tegemoetkomen.

De Vlinderstichting houdt zich graag aanbevolen voor ervaring van buitenaf en is vooral op zoek naar akkerbouwers om tesamen beheersvormen in de praktijk uit te testen. Want daarmee kun je niet alleen het werkelijke effect van een maatregel meten; je vergroot ook de kans op herstel van de vlinderstand. En dat is veel belangrijker.

Voorwaarden om in aanmerking te komen voor de set-aside-regeling

De regeling geldt voor bouwland, dat beteeld wordt met gewassen, waarvoor interventie- c.q. minimumprijzen en/of kwaliteitsnormen gelden. Wilt u in aanmerking komen, dan moet u aan de volgende voorwaarden voldoen:

- Tenminste 20% van het in gebruik zijnd land moet uit productie worden genomen. Indien de aanvrager een graanproducent is die in aanmerking wil komen voor terugbetaling medeverantwoordelijkheidsheffing granen, geldt een percentage van 30;
- het bouwland moet gedurende 5 jaar aan de productie onttrokken worden;
- als het onttrokken bouwland bebost wordt, kan voor een langere periode een overeenkomst gesloten worden.
- de aanvrager moet voor eigen rekening en risico het landbouwbedrijf exploiteren;
- de aanvrager mag op het tijdstip van indiening niet AOW-gerechtigd zijn;
- de te onttrekken oppervlakte bouwland moet uit ten minste 1 aaneengesloten hectare bestaan;
- de totale oppervlakte van het uit productie te nemen bouwland mag niet groter zijn dan de oppervlakte bouwland die in het verkoopseizoen 1897/1988 als bouwland in gebruik was;
- de aanvrager moet het bedrijf hebben geëxploiteerd, gedurende het verkoopseizoen voorafgaande aan het tijdstip van de aanvraag.
- de aanvrager dient aan het eind van een verplichtingjaar een verklaring af te geven, dat hij in dat jaar aan alle verplichtingen uit de overeenkomst heeft voldaan.
- Het perceel moet landbouwkundig in goede staat blijven.

Op welke wijze kan bouwland uit productie worden genomen?

- braaklegging al dan niet met vruchtwisseling. Bij braaklegging moet het perceel met een groenbemester worden bebouwd;
- bebossen met snelgroeiend bos, bijvoorbeeld met populier, wilg, douglas, fijnspar, sitkaspar en de Corsicaanse den;
- aanwending voor niet-agrarische doeleinden.

Hoogte van de bijdragen:

- f 1.853,- per jaar per hectare braakgelegd bouwland;
- f 1.853,- per jaar per hectare bebost bouwland;
- f 794,- per jaar per hectare land dat voor niet-agrarische doeleinden is aangewend.